

Maffians pengakran måste vridas åt

Innehåll

Politiska förslag

Maffians pengakran måste vridas åt	3
Skapa ett Ekokrim för att slå mot den kriminella ekonomin	5
Skärp straffen för de brott som driver våldet	8
Bankerna måste ta mycket större ansvar för bedrägerierna	10
Inga kriminella i offentlig upphandling	12

Samhällsanalys

Bakgrund	13
Den svenska maffian	15
Insiders medverkar till brott	15
Gömnda bakom snygg företagsfasad	16
Kriminella företag slår ut seriösa aktörer	17
Stryp pengakranen i tid	18
Bedrägerier – en lukrativ affär	18
Narkotikan – stor omsättning men låg vinstmarginal	19
Bärförsäljning och sopor	20
Det svarta blir vitt	21
Kriminella samarbeten i ständig förändring	22
Skjutningar av unga utförare sticker ut	22
Olyckligt hopp i kurvan vid polisreformen	23
Bara i Sverige kan du googla dig till ditt offer	24
Människan blir handelsvara	25
Maffian åderlåter det offentliga Sverige	25
Kontroller för att värna tilliten	26
Slutnoter	28

Politiska förslag

Maffians pengakran måste vridas åt

I skuggan av den grova våldsbrottsligheten som under senare år skördat många offer runt om i vårt land har andra typer av brottslighet fått breda ut sig och på allvar lyckats äta sig in i samhällskroppen. Brottslighet som i allra högsta grad bidragit till det våld vi sett på gator och torg, som skakat våra trapphus och orsakat rädsla ända in i våra vardagsrum. Det är hög tid att vi förstår vidden av och komplexiteten i den grova organiserade brottsligheten som plågar Sverige idag, och att vi talar klarspråk om den. Att det som i media kommit att kallas för gängbrottslighet, och som fört tankarna till konflikter om främst narkotikahandel mellan unga män i orten, hakar i en organiserad brottslighet som är betydligt mer raffinerad än så.

Den grova ekonomiska brottsligheten har funnits under lång tid i vårt samhälle men ofta verkat i det tysta. På senare år har den dock, i takt med globalisering och digitalisering kombinerat med tillitsbaserade system i det offentliga,

vuxit kraftigt i styrka. Och samtidigt som de ekonomiska musklerna svällt hos dessa grovt kriminella har det blivit allt viktigare för dem att försvara sina inkomstbringande affärer. Med våld, om det är vad som behövs. Vi har att göra med en grov organiserad brottslighet som när sig på verksamheter som är betydligt mer inkomstbringande än att sälja knark på gatan. Verksamheter som konkurrerar ut sunda företag, som vinner offentliga kontrakt och därmed håvar in skattepengar utan en tanke på att fullfölja avtalsvillkoren. Där sophantering, på samma sätt som i maffians Italien, nu blivit högintressant för de kriminella att tjäna pengar på. Utan att ta ansvar för var avfallet slutligen hamnar, förstås.

Samtidigt har vi blivit bekanta med ett nytt begrepp: möjliggörare. Det har visat sig att kriminella har personer på insidan, i banker, inom rättsväsendet, hos kommuner och i företag med intressanta uppdrag, som att transportera varor över gränsen eller sköta logistik i någon av våra stora hamnar. Det finns också rena brottskonsulter i form av bokförare, ekonomer och jurister som skrupelfritt hjälper till att skapa legitima ytor i form av företag för att dölja och omsätta kriminella pengar in i den legala ekonomin. Dessa personer, som öppnar dörrar för de kriminella, har ofta upptäckts på ett närmast slumpartat sätt – eller tack vare gedigna journalistiska granskningar. Det finns goda skäl att tro att detta bara är toppen av ett isberg. Ytterst oroande är det som Brå konstaterat; att dessa möjliggörare inte tilldragit sig något större intresse från brottsbekämpande myndigheters sida och att ytterst få fall utreds närmare. Med tanke på hur central roll dessa möjliggörare spelar för att bana vägen för kriminella upplägg är detta några som vi måste agera med kraft emot.

En brottstyp som ökat lavinartat under senaste decenniet är bedrägeribrottsligheten. En brottslighet som visat sig vara betydligt mer lönsam och betydligt mindre riskabel för gängen att ägna sig åt än knarket. Med vår offentlighetsprincip med söktjänster på Internet, som gör det fritt fram för den kriminelle att leta upp lämpliga offer, och med en digitalisering där bankerna lagt över ansvaret på kunden att helt på egen hand sköta sina bankärenden, har bedrägerierna genererat miljardvinster.

De s.k. vishing-bedrägerierna, där bedragaren genom förslagen manipulation får sina offer att logga in på banken och då ger fri lejd att snabbt tömma alla konton, har i princip inneburit att pengar från privatpersoners och småföretagares bankkonton gått rakt in i vapenköp och våldskapital. Detta samtidigt som bankerna hävdat att deras kunder vill ha möjlighet att snabbt flytta sina pengar, utan att direkt fråga varje kund hur denne vill ha det.

Uppenbarligen har de digitala lösningar som bankerna utarbetat för att effektivisera sin verksamhet gjort att bedrägerier blivit både betydligt enklare och betydligt mer lönsamma att begå än tidigare utan att det kostat bankerna något. Här har en pengakran öppnat sig för gängen, som bankerna inte agerat tillräckligt tydligt på. Det är helt oacceptabelt.

Centerpartiet vill:

- ➔ Skapa ett Ekokrim med spetskompetens som slår mot korruption, ekobrott och miljöbrott, genom att vässa och bredda Ekobrottsmyndighetens verksamhet.
- ➔ Höja straffen för den vinstgivande brottslighet som finansierar och driver våldet. Det måste få kännbara konsekvenser att begå grova bedrägerier, penningtvätt, ekobrott, korruptionsbrott, människohandel och miljöbrott.
- ➔ Att bankerna måste ta större ansvar för förluster vid bedrägerier. Banksekretessen måste dessutom lättas för att tillgängliggöra information om vilka banker som är bäst på att skydda och ersätta sina kunder.
- ➔ Att offentlig upphandling bör användas som ett strategiskt verktyg för att motverka att kriminella aktörer tar del av skattemedel och konkurrerar ut hederliga företagare. Inrätta en nationell annonsdatabas för ökad transparens.

Skapa ett Ekokrim för att slå mot den kriminella ekonomin

Förslag

Skapa ett Ekokrim med spetskompetens som slår mot korruption, ekobrott och miljöbrott, genom att vässa och bredda Ekobrottsmyndighetens verksamhet.

Motivering:

Den grova organiserade brottsligheten ser helt annorlunda ut idag än för 15 år sedan, och myndighetssverige måste ta stora kliv framåt för att framgångsrikt slå mot det som göder våldet – den lukrativa kriminella ekonomin. För att identifiera och lyckas lagföra de som tjänar stora pengar på olika typer av ekobrottslighet krävs en effektiv organisation och samlad spetskompetens hos dem som utreder denna typ av brottslighet.

Korruption och andra former av otillåten påverkan används allt oftare av kriminella nätverk för att bedriva brottslig verksamhet. Det har på senare år stått klart att det finns s.k. möjliggörare som ger kriminella juridisk rådgivning, är konsulter i hur man driver företag och skapar en legitim yta. Det finns

även misstänkt korruption inom flera myndigheter, banker och företag. Mycket tyder på ett stort mörkertal, och de fall som upptäcks leder i för liten utsträckning vidare till brottsutredningar där denna typ av möjliggörare också åtalas. Det här är en allvarlig brist, eftersom de kan ha en central roll i lukrativa brottsupplägg. Därför måste arbetet skärpas för att identifiera möjliggörare, och se till att de stoppas.

Avfallsbrottslighet har visat sig vara en av de verksamhetsgrenar som de grovt kriminella gör stora pengar på idag. Trots detta finns ingen samlad nationell utredningsresurs för grov miljöbrottslighet utan den får utredas i konkurrens med all annan brottslighet som ingår i polisens uppdrag. Samtidigt begås sådan avancerad brottslighet ofta med företag som brottsverktyg. För att effektivt slå mot den brottslighet som hotar både miljö och hälsa och riskerar att slå ut seriösa företag i branschen måste samhället agera mer kraftfullt mot denna typ av brottslighet.

För att i tid stoppa nya lukrativa brottsupplägg måste samhället snabbt kunna identifiera de riskfaktorer som möjliggör dem. Det är ett sätt att stänga pengakranen i tid. Ett stärkt brottsförebyggande arbete, som utgår från en myndighet med specialistkompetens på området, är nödvändig för att snabbt sprida kunskap till de myndigheter, kommuner och organisationer som riskerar att drabbas. Men även att peka på de riskfaktorer som ligger i hur en del lagstiftning idag är utformad kan vara något som en specialistmyndighet har särskilt goda förutsättningar att kunna lyfta.

Ett Ekokrim med egna utredningsresurser

Ekobrottsmyndigheten, EBM, skapades efter att Polismyndigheten inte maktade med att utreda och lagföra brott som begicks inom ramen för företag, som skattebrott och bokföringsbrott. EBM har genom åren varit framgångsrika i flera stora ekobrottshärvor, till exempel i Falcon Funds, Allra och nu senast i de mycket omfattande momsbedrägerier (MTIC-fraud) som lurat staten på miljardbelopp. Brottutvecklingen på området går snabbt och brottsuppläggen förändras ständigt. Det här kräver att brottsbekämpningen på området ligger i framkant. Genom att utveckla EBM till ett Ekokrim, som äger och styr sina egna resurser, kan myndigheten göra bättre och effektivare prioriteringar utifrån sin expertkunskap och sina erfarenheter.

Så ser det nämligen inte ut idag. En stor andel av de som arbetar vid EBM är inte anställda av myndigheten. De flesta utredare är poliser, anställda av Polismyndigheten (Nationella operativa avdelningen, NOA). Polisiära befogenheter behövs förstås i arbetet med att utreda ekobrott, men detta går att tillgodose på annat sätt än via personal som är anställda av en annan myndighet. Förslagsvis kan det ske enligt samma modell som Tullverket har, en myndighet som äger och styr sina egna resurser och samtidigt har de befogenheter som krävs för att utföra alla sina uppgifter. Det är nödvändigt att på liknande sätt ta ett samlat grepp om ekobrottsbekämpningen, för att effektivt slå mot den så lukrativa brottsligheten som göder våldet och konkurrerar ut seriösa företag.

Alla kan förstås inte vara bra på allt, det gäller såväl åklagare som utredare, och därför krävs specialisering inom brottsbekämpningens alla områden. För att på ett framgångsrikt sätt utreda och lagföra avancerad ekobrottslighet krävs självklart djupa kunskaper inom bokföring/redovisning, näringslivsförhållanden och skattelagstiftning, vid sidan om skicklighet som utredare.

En myndighet som har till uppdrag att bekämpa denna brottslighet måste därför ha förutsättningar att på egen hand sätta ihop utredningsteam med rätt kunskaper och kompetens på området. Därför behöver en ny spetsmyndighet växa fram ur nuvarande EBM och bli ett Ekokrim, med möjlighet att rekrytera och utbilda sin egen personal, som får de befogenheter som krävs för att självständigt kunna utreda och lagföra brottsligheten inom sitt område. Ett Ekokrim skulle kunna få förutsättningar att dra till sig de bästa, mest kvalificerade och starkast motiverade utredarna, juristerna och revisorerna som vill och kan slå mot den systemhotande brottslighet som vi har att göra med här.

Vårt grannland Norges Ökokrim har hand om såväl korruptionsbrott som miljöbrott. Det är knappast förvånande. Korruption, med möjliggörare på insidan, och organiserad miljöbrottslighet hänger nära samman med ekobrottsligheten. Centerpartiet vill därför se ett svenskt Ekokrim, med vässad organisation på så sätt som beskrivits ovan, som även breddas till att ansvara för korruptions- och miljöbrott.

Idag leds utredningar om korruption och miljöbrott av ett par särskilda enheter vid Åklagarmyndigheten, ÅM, medan utredare av miljö- och korruptionsbrott finns hos Polismyndigheten, en myndighet som står inför fortsatt

snabb expansion och behöver få förutsättningar för att kunna möta de stora utmaningar som detta innebär. Dessa utredningar är många gånger komplexa och kräver kompetens av annan karaktär än den som lämpar sig för att utreda våldsbrott, tillgreppsbrott och narkotikabrott. För att bekämpa denna mycket skadliga brottslighet på ett effektivt sätt behöver kompetens vässas och samlas på ett ställe. Skapandet av ett Ekokrim skulle avlasta Polismyndigheten, som då i än större utsträckning kan kraftsamla mot de grova våldsbrotten, så kallade mängdbrott och annan brottslighet som skapar otrygghet för människor i vårt samhälle.

Ett av Ekobrottsmyndighetens kärnuppdrag är det brottsförebyggande arbetet. Myndigheten har en unik kunskap om ekonomisk brottslighet, som är helt central för att sprida kunskap i samhället om de avancerade brottsuppbygg som används för att åderlåta vår välfärd och för att konkurrera ut ärliga företag.

Detta brottsförebyggande arbete behöver stärkas ytterligare, eftersom det viktigaste för att försvaga de kriminellas ekonomiska muskler är att se till att deras brottsvinster minskar betydligt. Ett Ekokrim skulle få ett breddat uppdrag även på det brottsförebyggande området, när brottskatalogen omfattar även miljöbrott och korruption. Vi kan konstatera att arbetet mot de s.k. möjliggörarna är långt ifrån effektivt. Här skulle Ekokrim få en viktig uppgift att ta fram metoder för att upptäcka och identifiera dessa insiders i både offentlig som privat verksamhet. Detta för att få stopp på och kunna lagföra dessa individer. Detsamma gäller för den mycket lukrativa avfallsbrottsligheten, där samlad kunskap om brottsuppbygg är helt avgörande för att kunna uppmärksamma kommuner och näringsliv på riskfaktorer.

Skärp straffen för de brott som driver våldet

Förslag

Höj straffen för den vinstgivande brottslighet som finansierar och driver våldet. Det måste få kännbara konsekvenser att begå grova bedrägerier, penningtvätt, ekobrott, korruptionsbrott, människohandel och miljöbrott.

Motivering:

Den kriminella ekonomin inbringar vinster om 100–150 miljarder kronor varje år. En stor andel pumpas in i den grova organiserade brottsligheten.

I takt med inflödet pumpas de kriminellas ekonomiska muskler upp för att sedan omvandlas till makt, inflytande och våldskapital samt investering i nya brottsupplägg. Samhället måste markera kraftfullt mot den brottslighet som genererar stora vinster, som konkurrerar ut landets seriösa företag och som åderlåter vårt samhälle.

Skärpta straff ska genomföras för en rad brott

Som framgår av den rapport som Centerpartiets reformgrupp presenterat tjänar kriminella grova pengar på en rad olika verksamheter. När vi granskar den kriminella ekonomins omfattning framgår att merparten av vinsterna kommer från olika typer av olagliga skatteundandraganden. Andra stora inkomstkällor är bedrägerier och avfallsbrottslighet. Trots att den ekonomiska brottsligheten genererar allt högre vinster, och att det är stora pengar som driver den grova brottsligheten, har straffskärpningar på området helt lyst med sin frånvaro. Det är orimligt att, så som är fallet idag, grova bedrägerier, grova bokföringsbrott, grova skattebrott och grova penningtvättsbrott ofta renderar i så låga straff att den som begår brotten kan räkna med att tjäna en rejäl hacka även om denne skulle åka fast. Eftersom de summor man kommit över vid det laget redan har placerats på säkert sätt utomlands eller tvättats till oigenkännlighet.

Centerpartiet vill därför skärpa straffen för en rad brott som uppenbarligen genererar stora vinster, som grova bedrägerier, grova penningtvättsbrott, grova ekobrott och grova miljöbrott. Dessutom måste lagstiftningen mot olika typer av korruptionsbrott bli effektiv och här behöver straffen skärpas över hela linjen.

Bedrägeribrotten drar in mångdubbelt mer än till exempel narkotikan till den organiserade brottsligheten, men straffen är knappast avskräckande. Vi anser att de som lurar äldre på hela sparkapitalet och de som upplåter sina bankkonton till transaktioner där bedrägeripengar om hundratusentals kronor snabbt slussas vidare, måste få kännbara fängelsestraff.

Företag används allt oftare som brottsverktyg och merparten av vinsterna från den kriminella ekonomin härrör från just sådana brottsupplägg. Men uppenbarligen har den straffskärpningsvåg som svept fram på senare år helt missat den mest lönsamma delen av brottsligheten. Det är hög tid att nu skärpa påföljderna för grova skattebrott och grova bokföringsbrott och grovt penningtvättsbrott betydligt.

De senaste åren har åtal väckts mot flera personer som varit inblandade i momsbedrägerihärvor som lurat staten på miljardbelopp. Straffskalan för de grova ekobrotten slår normalt i taket vid sex års fängelse. Med hänsyn till de oerhört höga belopp som det är fråga om vid denna typ av brottslighet finns behov att differentiera straffskalan ytterligare, och i likhet med vissa våldsbrott och narkotikabrott, införa begreppet synnerligen grovt brott med en högre straffskala än för de grova brotten.

En del av de så kallade möjliggörarna som är centrala för att genomföra vissa brottsupplägg gör sig skyldiga till olika typer av korruptionsbrott. Samtidigt stannar påföljden för dessa brott oftast vid villkorliga domar eller enbart dagsböter, eftersom straffskalan ligger på böter till fängelse i max två år om brottet inte är grovt. Med tanke på den systemhotande karaktär denna brottslighet har, och att dessa möjliggörare öppnar dörrar för andra kriminella i till exempel vård, skola och annan offentligt finansierad verksamhet, måste samhället markera hårdare och höja straffen för alla korruptionsbrott.

Även den lukrativa avfallsbrottsligheten renderar sällan kännbara straff. Den som begår ett miljöbrott får oftast böter och om det är fråga om grovt miljöbrott börjar straffskalan, liksom för ekobrotten, på sex månaders fängelse. När vi har att göra med en lukrativ grov brottslighet, som dessutom påverkar både vår miljö och vår hälsa, är det inte en tillräcklig påföljd. Här måste straffen också höjas.

Bankerna måste ta mycket större ansvar för bedrägerierna

Förslag

Bankerna måste ta större ansvar för förluster vid bedrägerier. Banksekretessen måste dessutom lättas för att tillgängliggöra information om vilka banker som är bäst på att skydda och ersätta sina kunder.

Varför är detta ett problem?

Under det första halvåret 2024 var antalet bedrägerier fler än någonsin tidigare. I media kan vi löpande läsa om människor som fått se sina besparingar försvinna i sofistikerade bedrägerier. Ofta är det äldre personer som råkar mycket illa ut, men alla är vi villebråd. Bedragarnas metoder blir allt svårare att genomskåda, men konsekvenserna för den som drabbas är förödande. Livsbesparingar som försvinner ut i tomma intet, drömmar som

går i kras och privatekonomier som havererar samtidigt som den organiserade brottsligheten göds genom en ständig ström av snabba pengar. Bara under den första halvan av 2024 uppgick bedrägerier via endast betaltjänster till 1 014 miljoner kronor, och i mitten av dessa ofantliga pengaströmmar sitter bankerna; det är deras betalsystem som möjliggör dessa stölder.

I takt med digitaliseringen har banktjänsterna flyttat ut på nätet, och bankernas säkerhetsarbete har inte haft tillräcklig motverkande effekt på bedrägerierna – tvärtom växer problemet, år för år. Bedragarna riktar in sig på bankkunderna i stället för bankerna när säkerheten kring betalningarna är bristfällig.

En väldigt stor del bedrägerierna sker dessutom genom s.k. social manipulation. I dessa fall är det bankkunden själv som genomför transaktionen efter att ha blivit lurad av bedragaren, och dagens regelverk ger inte rätt till ersättning från banken för transaktioner som kunden själv initierat. På så sätt är det bankkunderna som står hela risken och hela kostnaden medan bankerna inte behöver ta ansvar för bristande säkerhet, samtidigt som gängens kassor fylls med svenskarnas livsbesparingar. Det är orimligt att enskilda ska bära hela den här risken och bördan, samtidigt som bedrägerierna utgör en stadig och i stort sett riskfri, inkomstkälla för den organiserade brottsligheten.

Enligt en kartläggning av betaltjänstbedrägerier som Finansinspektionen genomfört drabbas i nuläget ca 270 000 personer varje år – det är ett nytt bedrägeri varannan minut, året om. Antalet bedrägerier ökar konstant, men olika banker är olika bra på att skydda sina kunder. Samtidigt är det inte, på grund av hur banksekretessen är utformad, möjligt för bankkunderna att få insyn i vilka banker som är bra på att skydda kunderna, vilka belopp som stjäls eller hur många som är drabbade inom respektive bank.

Hur ska bankernas ansvar utökas och på vilket sätt löser det problemet?

Bankerna måste i mycket större utsträckning hållas ansvariga för de bedrägliga transaktioner som möjliggörs genom deras betalsystem. I Storbritannien infördes i oktober 2024 ett system där kundens bank typiskt sett ersätter halva summan i bedrägeriet och den mottagande banken ersätter det andra hälften. När banken får bära en större del av förlusterna får de också tydliga incitament att öka säkerheten i sina produkter till exempel genom att utveckla produkter och tjänster med högre kundsäkerhet. Finansinspektionen har också framhållit att flera av bankerna redan har tillgång till både den data och de verktyg som behövs för att bygga system som i större utsträckning motverkar bedrägerier. En ny ordning där banken står risken vid bedrägerier skulle motivera dem till att öka säkerheten i sina betalningslösningar. Samtidigt är det såklart nödvändigt att utforma en sådan ersättningsreglering på ett sätt som inte ger incitament för bankkunder att vara vårdslösa i förhållande till risken att bli utsatt för bedrägerier.

EU-kommissionen arbetar just nu också med en reform av EU:s betal-tjänstregelverk, som skulle innebära att banker blir skyldiga att använda transaktionsövervakning i förebyggande syfte. Vårt förslag skulle vara ett bra komplement till detta, och kommissionens reformarbete visar också att strängare krav på bankerna är en rimlig väg framåt.

Utöver det nya ersättningssystemet, är Storbritannien även ett föregångsland vad gäller transparens inom banksektorn – bland annat genom en reglering som innebär att bankerna måste offentliggöra hur många bankbedrägerier de drabbas av. På samma sätt som i Storbritannien behöver vi i Sverige lätta på banksekretessen så att kunderna kan se vilka banker som är bäst på att skydda sina kunder. En sådan ordning ger kunderna möjlighet välja en bank som prioriterar hög betalningssäkerhet och förebyggande arbete gentemot bedrägeribrottsligheten, samtidigt som bankerna blir en spelare att räkna med i arbetet med att stoppa pengakranen till den organiserade brottsligheten.

Inga kriminella i offentlig upphandling

Förslag

Offentlig upphandling bör användas som ett strategiskt verktyg för att motverka att kriminella aktörer tar del av skattemedel och konkurrerar ut hederliga företagare.

Inrätta en nationell annonsdatabas för ökad transparens.

Motivering:

Det offentliga Sverige upphandlar för drygt 900 miljarder kronor per år, motsvarande 18 procent av vår BNP. Upphandlingarna omfattar allt ifrån städtjänster i polisens fikarum och hemtjänstföretag som besöker våra äldre, till fängelser och vägar som ska byggas. Största delen av den kakan står våra kommuner och regioner för. Med så många skattekronor i omlopp skulle man önska någon slags garanti för att pengarna rullar in till företag och personer som har rent mjöl i påsen. Tyvärr är det långt ifrån alltid fallet.

En upphandlande myndighet kan säga nej till en anbudsgivare om företrädare för bolaget har dömts för viss typ av brottslighet eller inte skött betalningen av skatter och avgifter. Men att kontrollera om det finns brottslighet eller misskötsel i bagaget är långt ifrån enkelt. Dessa uppgifter är inte lättillgängliga och vissa går över huvud taget inte att få del av. Och oavsett hur väl kontrollerna utförs före tilldelningen av ett kontrakt – vad händer efteråt? Överlåts verksamheten till en ny ägare kanske? Möjligen en som är inne i en mycket aktiv brottskarriär. Idag kan sådant ske utan att myndigheten har den blekaste aning om saken.

Men problemet är större än så. När stora infrastrukturprojekt upphandlas anlitar huvudentreprenören i sin tur en rad underentreprenörer. De kan vara riktigt många. Och vem kollar upp dem? Sällan den som upphandlar. Det här skulle kunna få ödesdigra konsekvenser. I en granskning av byggbranschen framkom att ett bolag företrädades av en man med starka kopplingar till den ryska maffian. Om ett sådant bolag kontrakteras i ett bygge av ett av våra nya fängelser, då – om inte förr – bör man bli orolig på riktigt.

Och varningssignaler har ljudit ett tag. I en rapport från FOI framgår att det år 2022 fanns 128 företag i Sverige som kan kopplas till Ryssland. Den bransch där företagen förekommer mest är byggbranschen. Och under senare år har dessa bolag vunnit offentliga kontrakt vid åtminstone 45 tillfällen.

Lagar, regler och praxis kring offentlig upphandling måste reformeras för att motverka att kriminella aktörer tar del av skattemedel och konkurrerar ut hederliga företagare. Sverige behöver dessutom inrätta en nationell annonsdatabas, likt den som finns i Finland, för att öka transparensen och förhindra att kriminella vinner kontrakt.

Samhällsanalys

Bakgrund

I Centerpartiets Sverige värnas individens fri- och rättigheter samtidigt som alla ska känna sig trygga såväl i hemmet som på offentlig plats. En livskraftig liberal demokrati vilar på ett välmående näringsliv, där företagare kan förverkliga sina idéer och samtidigt bidra till samhällsbygget. Och de skatteintäkter som människor med nit och flit bidragit med ska gå till offentlig verksamhet som bedrivs med medborgarnas bästa för ögonen. Tyvärr levererar Sverige idag inte fullt ut på det samhällskontraktet. Det kan vi aldrig acceptera.

För i vårt näringsliv finner vi företagaren som under sin prydliga kavaj döljer västen som tydligt visar lojalitet till mc-gänget. Om han tillåts fortsätta riskerar den schyssta företagaren att slås ut samtidigt som vi göder den värld som präglas av hot, utpressning och blodigt våld. Och vi har oseriösa och rent kriminella företagare som håvar in stora pengar på offentliga kontrakt, utan minsta tanke på att uppfylla sina förpliktelser. Om en 14-åring på ett HVB-hem, där samhället ansvarar för vården, far illa där är det illa nog. Om de offentliga medel som bekostar den vården hamnar i kriminellas fickor, då har samhället begått dubbelfel.

Sverige, som normalt förknippas med prestigefyllda topprankningar över levnadsstandard, jämställdhet och lyckoindex, har under senare år placerat sig i topp på en helt annan lista; den om antal skjutningar per capita i Europa. I bakgrunden har samtidigt något annat vuxit i omfattning – den svenska kriminella ekonomin. Och pengar ger makt. Ju mer kapitalstarka de kriminella nätverken blir, desto större våldskapital. Mer pengar ger större möjligheter att finansiera våldet, samtidigt som våldet blir en förutsättning för att bibehålla makten och härligheten. För att på allvar tvinga gängen på reträtt måste vi stänga pengakranarna, som alltför länge stått vidöppna.

Delar av den svenska kriminella miljön är dessutom välorganiserad och de kriminella har framgångsrikt breddat sina verksamheter på ett sätt vi inte tidigare sett i vårt land. De finns nu på insidan, hos myndigheter och banker, de knyter till sig personer med expertkunskap, som advokater och läkare och de använder mutor och hot för att påverka strategiskt viktiga personer. Vi måste inse att det inte är några ostyriga gatugång vi har att bekämpa, vi har att möta ren och skär maffia.

Men hur kunde vi hamna här? Sverige sticker tyvärr inte bara ut när det kommer till skjutvapenvåld och sprängningar. Vi sticker även ut i hur öppna och tillgängliga många av våra register och personuppgifter är, något den organiserade brottsligheten inte varit sen att utnyttja. Och vi har byggt våra offentliga system och utbetalningar från dem på tillit. Myndigheter har utgått

ifrån att de uppgifter du lämnar är korrekta och att du är behörig att lämna dem. Kontroller av sanningshalten i uppgifterna har ansetts överflödiga, ja nästan oförsämlda.

Och i den globaliserade värld vi lever, där brottsligheten inte känner några gränser utan letar sig fram dit de bästa affärsmöjligheterna ges, är Sverige högintressant. Vi har en hög nivå på våra välfärdssystem och utbetalningar från det offentliga, samtidigt som vi ligger långt fram i digitaliseringen. Många lukrativa kriminella affärsupplägg kan nämligen utföras på distans, med den kriminella hjärnan bakom upplägget på mer än behörigt avstånd från Sverige.

Den här rapporten ger en rätt dystert bild av det svenska tillståndet. Men rätt använd kan insikterna om hur den organiserade brottsligheten i Sverige ser ut och arbetar bidra till att sprida ljus i det mörker som kriminalitetens framfart för med sig: För visst finns det mycket vi kan göra för att strypa maffians pengakran och trycka tillbaka våldet. En sådan här rapport kan såklart inte ge alla svar, men den ger underlag för en bredare diskussion om hur vi bäst stoppar dem som åderlåter våra välfärdssystem, som tjänar pengar på att lura våra äldre, som utnyttjar människor genom arbetslivskriminalitet och som skrupellöst sätter vapen i händerna på 14-åringar och skickar dem på morduppdrag.

Den svenska maffian

Så gott som dagligen kan vi läsa om skjutningar och sprängningar på olika håll i landet. Skjutvapenvåldet som brett ut sig i Sverige det senaste decenniet ligger på en avsevärt högre nivå än i resten av Europa och har kommit att kallas "Det svenska tillståndet", som en avskräckande beskrivning av den omfattande och grova kriminalitet som plågar oss.

Samtidigt, lite i skymundan av dessa rubriker, har den organiserade brottsligheten lyckats äta sig in i samhällskroppen. Mc-gäng och klaner som utpressar företagare, internationella nätverk som drar in storkovan på omfattande bedrägerier och sedan tvättar pengarna i fullt legala verksamheter, kriminella som gömmer sig bakom tjusiga företagsfasader och vinner feta offentliga kontrakt.

Och i en rad verksamheter upptäcks personer på insidan, som hjälper de kriminella. Det förekommer läckor hos både polisen¹ och domstolar², och inom Kriminalvården har antalet insiders tredubblats på bara ett par år³. De återfinns även i det privata näringslivet, där en pålitlig bankkontakt är rena högvinsten för den som vill gömma undan pengar och försöka dölja var de kommer ifrån. Att knyta till sig personer i kommunal verksamhet, som beslutar om markexploatering eller ger tillstånd för avfallshantering, är guld värt. Och nära band till expertisen är heller inte fel, som en legitimerad läkare, en apotekare eller en advokat.

När den organiserade brottsligheten påverkar vårt samhälle på djupet, då måste vi tala klarspråk om det vi ser: **maffia**. Den definitionen lyder; nätverk av kriminella organisationer som ägnar sig åt ekonomisk och annan brottslighet, ofta med inslag av laglig affärsverksamhet, där mutor, hot och infiltration av samhällsapparaten ingår. Och där ledarna håller sig långt ifrån våldet, gärna visar upp en legal fasad, och låter underhuggare sköta grovjobbet.⁴

För det vi ser är att de som utför skjutningar och sprängningar är allt yngre, personer som oftast befinner sig längst ut i kapillärerna i den organiserade brottslighetens blodomlopp. De får uppdrag av personer med betydligt mer makt och kapital, som förstas ser till att inte få krutstänk eller blod på sina händer. Men likväl är det de senare som är hjärtat i det kriminella blodomloppet och det är mot hjärtat vi måste sikta om vi som samhälle på allvar ska slå ut den grova organiserade brottslighet som etablerat sig i Sverige.

Insiders medverkar till brott

Nyligen genomfördes för första gången en granskning av landets hamnar och säkerheten i dem, efter uppvaknandet i och med Encrochat att en stor mängd illegala varor tas in i Sverige den vägen. Granskningen visar att flera av våra kommersiella hamnar utnyttjas av grov organiserad brottslighet, framför allt för att bedriva omfattande narkotikasmuggling. Men även illegala avfallstransporter sker den vägen.

Både lokala kriminella nätverk och mc-gäng visar sig framgångsrikt ha infiltrerat delar av våra kommersiella hamnar. Idag genomförs få kontroller av personer som arbetar i hamnar, något som möjliggör för personer kopplade till organiserad brottslighet att få tillgång till hamnarna genom anställning där.⁵ Ett färskt exempel är den man som i sitt arbete i Helsingborgs hamn hade tillgång till hamnens logistiksystem och som hjälpte en liga att smuggla in kokain i landet⁶.

Uppenbarligen har vi i en rad verksamheter anställda som bistår kriminella med råd och dåd. Alla gör det dock inte helt frivilligt, det förekommer även mer eller mindre uttalade hot mot strategiskt viktiga personer. Oavsett om det är frivilligt eller inte, dessa personer har kommit att kallas för möjliggörare. Vi får dock inte låta det begreppet leda tanken fel – ofta har vi att göra med personer som själva begår brott, som tagit emot mutor, som gjort dataintrång eller medverkat till penningtvätt. Och då är de gärningspersoner, ingenting annat, och ska förstås utredas och lagföras för sin inblandning.

Tyvär har dessa möjliggörare inte tilldragit sig något större intresse från brottsbekämpande myndigheters sida. Ytterst få fall utreds närmare. Ofta är det arbetsgivaren som upptäcker att något inte stämmer och inleder en internutredning. Men en sådan är betydligt mer avgränsad än en brottsutredning, och därför saknas det många gånger information om vad som hänt och vilka som varit involverade. Detta är minst sagt olyckligt, eftersom dessa insiders kan ge de kriminella aktörerna ovärderlig information om hur de senare ska anpassa sig till t.ex. myndigheters kontroller. Dessutom har Brå nyligen konstaterat att vi troligen har ett större inslag av mutor och betalning till möjliggörare än vad vi tidigare trott.⁷

Gömnda bakom snygg företagsfasad

Vi i Sverige har legat i framkant med att få fram duktiga entreprenörer, med t.ex. start-up-bolag som snabbt vuxit och nått stor framgång. Denna entreprenöriella ådra återfinns även hos personer som använder den för att driva rent kriminella affärer. I takt med globalisering och digitalisering har allt fler insett att Sverige erbjuder bra villkor för den som vill få in grova pengar genom olika kriminella företagsupplägg. I vårt "högtillitssamhälle", med få eller till och med obefintliga kontroller från olika myndigheters sida, har det varit enkelt för den med kriminella avsikter att starta företag, driva företag eller att ta över bolag som egentligen skulle avvecklas.

80 procent av alla kriminella nätverk inom EU använder sig av bolag som brottsverktyg. En stor del av dessa startar inte egna bolag utan de köper tjänsten av bolagsförmedlare. Så kommer de kriminella över aktiebolag där verksamheten avvecklats men där bibehållna registreringar följer med, t.ex. godkännande för F-skatt, arbetsgivar- och momsregistrering samt bankkonto och kreditvärdighet. Allt ser alltså grönt ut för den som sedan granskar bolaget – trots att kriminella aktörer verkar i det. Bolagsförmedlare har identifierats i miljöer kring mc-gäng och i internationella momsbedrägerikaruseller.⁸

I en rapport från Stockholms handelskammare framgår att en tredjedel av personerna som polisen klassar som kriminella i Sverige har någon typ av företagsengagemang. Skillnaderna mellan olika typer av nätverk och gäng är dock stor. Bland personer som återfinns i gatugäng och olika typer av kriminella nätverk är engagemanget lägre, 26–27 procent. De som framför allt använder bolag som brottsverktyg är mc-gängen och det som i rapporten benämns som maffia, där 41–42 procent av medlemmarna har ett företagsengagemang.⁹

Nyligen klubbade riksdagen igenom betänkandet Bolag och brott, som innehåller flera bra åtgärder.¹⁰ Men de räcker inte. Inget svar ges till exempel på hur sätta stopp för bolagsförmedlarna, som så frekvent används i kriminella upplägg. Nej, vi måste anstränga oss hårdare för att hindra den organiserade brottsligheten från att gömma sig bakom legala fasader. Det handlar rent faktiskt om att värna alla de hårt arbetande företagare som med sitt slit bidrar till att bygga ett tryggare Sverige

Kriminella företag slår ut seriösa aktörer

Idag bedriver kriminella nätverk affärsverksamhet i så stor skala att den påtagligt påverkar seriösa företag och deras möjligheter att överleva. Seriösa företag konkurrerar förstas inte på samma villkor som företag i gråzonen, som inte betalar sina skatter och avgifter, och har absolut inget att sätta emot när konkurrerande företag helt och hållet drivs i kriminella syften. Särskilt inte om man måste betala en särskild bot för att få lämnas ifred med sin verksamhet, vilket förekommer, inte minst i restaurangbranschen¹¹. I andra branscher är den osunda konkurrensen så utbredd att den hotar att helt slå ut de seriösa företagen.¹² Det är en djupt allvarlig situation, eftersom ett sunt företagande är grunden för ett rikare och bättre Sverige.

En rapport från Stockholms handelskammare från hösten 2024 visar att vart fjärde företag i Stockholms- och Uppsalaregionerna har erfarit konkurrens från kriminella företag. För dem är uppenbarligen hotet från kriminella aktörer reellt. Bland de företag som säger sig ha drabbats av "svart konkurrens" från kriminella aktörer har det i många fall handlat om ekobrott som bedrägerier, skattebrott, redovisningsbrott och penningtvätt. Men nästan lika många av företagen har utsatts för konkurrerande företag som sysslar med arbetslivskriminalitet, dvs. använder sig av exempelvis svart arbetskraft eller lönedumping.

Det här är en utveckling som måste ageras mot med kraft. Om de kriminella företagen får fortsätta hållas kommer det att slå ut seriösa näringsidkare och dessutom sprida sig till allt fler branscher. Dessutom kommer pengar fortsätta flöda till de som skjuter, spränger och hotar allas vår trygghet och frihet.

Stryp pengakranen i tid

Under senare år har ett par skarpa verktyg tillkommit i myndigheternas verktygslåda som gör att det nu går att rycka de kriminellas lyxprylar ur händerna på dem. Det är mycket välkommet. Via distansutmätning kan Kronofogdemyndigheten få hjälp av polisen att plocka den dyra klockan från en känd kriminell som på pappret saknar tillgångar men som har dragit på sig stora skulder. Och nyligen infördes verktyget självständigt förverkande, som gör det möjligt för polisen att beslagta kontanter eller lyxprylar från någon som saknar laglig inkomst och som inte kan ge någon godtagbar förklaring till de tjocka sedelbuntarna eller den dyra sportbilen.

Och det är ju bra att de som skryter med sina tillgångar bokstavligen kan få dem ryckta ur händerna. Men det är långt ifrån alla som exponerar sig så. Det går utmärkt att gömma undan stora tillgångar i länder med hög banksekretess. Och det är enkelt att bakom legitima företagsfasader gömma undan ansevliga summor. Nej, att ta pengarna från de kriminella räcker inte på långa vägar. Inte om vi på allvar ska komma till rätta med den grova brottslighet vi ser i vårt samhälle idag, där de som tjänar storkovan omsätter delar av inkomsterna i vapen och maktutövning. Det absolut viktigaste är att se till att pengarna aldrig hamnar i de kriminellas händer, eller ens är på väg in på deras bankkonton.

I en färsk rapport från Polismyndigheteten anges att den kriminella ekonomin under lång tid har förbisetts eller överskuggats av annan brottslighet såsom skjutningar och narkotikabrott.¹³ Det är förvånande läsning, eftersom ekonomisk vinning är en av de viktigaste drivkrafterna för organiserad brottslighet. Så det borde inte komma som någon överraskning att den kriminella ekonomin har vuxit i omfattning i takt med ökat våld på våra gator och torg.

I en myndighetsrapport från 2023 framgår att just den ekonomiska brottsligheten är ett av de största hoten från den organiserade brottsligheten mot vårt samhälle. Övriga hot är ökad infiltration och otillåten påverkan av samhällssektorer, att den brottsliga arenan blivit global och att brottsligheten sprider sig över hela landet och även angriper våra kommuner och regioner.¹⁴

Bedrägerier – en lukrativ affär

Att bedrägerier är en stor inkomstkälla för de kriminella nätverk som utför de våldsdåd vi ser på våra gator och torg är sedan flera år välkänt. I en rapport från Polismyndigheten 2021 konstateras att bedrägeribrotten framgångsrikt inbringar vinst till grupper inom organiserade kriminella miljöer och att det finns ett samband mellan bedrägeribrottsligheten och det grova våldet i kriminella miljöer.¹⁵ Och intäkterna därifrån har bara ökat. Under 2023 uppgick brottsvinsterna till 7,5 miljarder kronor, en ökning med hela 22 procent jämfört med året innan.

Men dessa siffror berättar inte hela sanningen. Det finns stora mörkertal, eftersom alla brott inte anmäls. Försäkringsbedrägerier polisanmäls ytterst sällan. I polisens statistik uppgick de till ynka 23 miljoner kronor år 2023, att jämföra med siffrorna från Svensk Försäkring samma år om mellan 3,5

och 7 miljarder kronor. Statistiken påverkas även av att företag som utsätts för bedrägerier ofta låter bli att polisanmäla – de tycker inte att det är värt besväret. Om mörkertalet räknas med uppskattas brottsvinsterna för bedrägerier till mellan 15 och 21 miljarder kronor år 2023.¹⁶ Så nog finns det grova pengar att tjäna genom att luras idag. Med låg risk både vad gäller upptäckt och uppkläring samt mycket hög vinstmarginal är det inte konstigt att våra kriminella nätverk i många år sett bedrägerier som en mer lockande verksamhet än narkotika. Och runt hörnet står AI-genererade röster och bilder till förförande för att öka lönsamheten ytterligare.

Vi hör ofta talas om äldre som blivit offer för bedrägerierna. Men några som inte lika ofta uppmärksammas, trots att de är en mycket utsatt grupp, är landets företagare, framför allt de som driver mindre företag. En undersökning som branschorganisationen Företagarna lät göra hösten 2023 visade på ett växande problem med bedrägerier hos deras medlemmar. Där uppgav 4 av 10 företagare att de hade blivit utsatta för bedrägeri, de flesta hade drabbats flera gånger. Det rör sig om bluffmeddelanden, bluffakturor och att bli uppringd av någon som uppges vara från banken eller liknande. Det finns tyvärr företagare som säger sig vara oroliga för att svara i telefon om det är ett okänt nummer som ringer. Det säger sig självt att det då blir svårt att driva företag på ett effektivt och lönsamt sätt.

Narkotikan – stor omsättning men låg vinstmarginal

Narkotikan har länge varit en grundsten i den grova organiserade brottsligheten och har över tid utvecklats till en logistiskt och organisatoriskt avancerad verksamhet. Smugglingen till Sverige bedrivs numera i industriell skala och omfattar över 100 ton årligen.¹⁷ Den omfattande införseln sker främst genom legal godstrafik på ett sätt som indikerar både infiltration och stora ekonomiska muskler. Jämfört med annan kriminell ekonomisk verksamhet är dock narkotikahandlingen ingen stor vinstmaskin. Intäkterna måste ju återinvesteras i verksamheten i form av inköp, smuggling och distribution. Brottsvinsterna ligger på ca 2,8 miljarder kronor per år av den totala kriminella ekonomin om 100-150 miljarder kronor årligen.

Men narkotikahandeln fyller flera syften, utöver att generera intäkter. Verksamheten är också ett sätt att skapa och bibehålla kontroll över specifika geografiska områden, att rekrytera yngre, oftast redan utsatta, förmågor och att skapa karriärmöjligheter inom organisationen.

Samtidigt är narkotikans omfattande, och ofta ödesdigra, effekt på samhället uppenbar. Våld och misär följer i dess spår, och för individen är ett narkotikamissbruk en tragedi som slår sönder hälsa, ekonomi och familj. Samhällets svar på dessa problem har haltat och decennier av straffskärpningar har inte haft önskad effekt. Både den samlade erfarenheten och omfattande forskning visar att skärpta straff för att bekämpa narkotikans effekter ofta saknar precision för att hantera missbruksproblematiken. Samtidigt är kriminaliseringen av bruk och innehav ibland ett nödvändigt verktyg för polisen för att såväl

fånga upp unga på glid som att upptäcka systematisk och allvarlig kriminalitet. I en tid som kännetecknas av resursbrist i rättskedjan finns det dock skäl att ytterligare titta på effektiviteten av att polisen fortsatt ska lagföra kända missbrukare för ringa narkotikabrott. Resurserna måste riktas dit de behövs; att bekämpa, störa och förebygga den grova och våldsamma organiserade brottsligheten.

Bärförsäljning och sopor

Förutom storskaliga bedrägerier och narkotikahandel finns en rad andra illegala sätt att tjäna pengar. Det sker genom att via kriminella upplägg komma över olika former av stöd och bidrag från det offentliga, genom att driva företag utan att betala skatter och avgifter eller genom att handla med illegala varor. Såväl livsmedelsfusk som avfallsbrottslighet har blivit big business, något som uppmärksammats på sistone.

Det har visat sig att en ledargestalt i ett kriminellt nätverk, Ismail "Jordgubben" Abdo, även sysslat med affärer i livsmedelsbranschen, därav smeknamnet.¹⁸ Och hösten 2024 framträder företrädare för bolaget Think Pink i domstol, åtalade för att ha gjort grova pengar på att handla med avfall med ett brottsligt upplägg. Att avfallsbranschen är lukrativ har även kriminella organisationer som Hells Angels och Södertäljenätverket insett och utnyttjat.¹⁹ Vinsterna från avfallsbrottsligheten låg år 2023 på 6,1 miljarder kronor och från livsmedelsbedrägerierna på 9 miljarder kronor. Med sådana vinstmöjligheter finns det förstås skäl att bevaka sina intressen, så även med våld ifall det behövs.²⁰

Av den kriminella ekonomin om 100-150 miljarder kronor per år utgörs den överlägset största delen av svarta inkomster, 91 miljarder kronor. I den siffran göms allt ifrån mindre skattebrott i småföretaget till avancerade upplägg med bolag som drivs i rent kriminella syften, utan en tanke på att betala en enda skattekrona till staten. Här kan särskilt nämnas de lukrativa momsbedrägeri-karusellerna, som blåst svenska staten på runt 5 miljarder kronor på sistone.²¹ Och alla stora kriminella organisationer är med och delar på den feta kakan; Foxtrot, Hells Angels, Södertäljenätverket.²²

Och så har vi bidragsbrotten som år 2023 gav vinster på 8,2 miljarder kronor, en del brott av enklare karaktär, men även stora assistansbedrägerihärvor och andra direkta angrepp mot våra välfärdssystem. Ett sådant angrepp är att falskeligen tillskansa sig olika typer av föreningsbidrag från kommunen eller regionen. Ideell föreningsverksamhet är självklart viktigt att främja. Därför är det helt oacceptabelt när delar av den kakan (år 2019 omfattade utbetalningarna 7,6 miljarder kronor²³) går till personer som aldrig haft en tanke på att genomföra det som står i projektansökan.

Sedan har vi det tillfälliga coronastödet till företag som gav kriminella vinster om 4,8 miljarder kronor, något som visar på sårbarheten av den typen av stöd. En kvalificerad gissning är att vi så småningom kommer få siffror på hur

många skattekronor som går ner i de kriminellas fickor via fritidskortet, ett bidrag som flera myndigheter kraftigt varnat för att införa, just för att risken för fusk och rent kriminella upplägg är överhängande.

Siffror saknas förresten helt på det problem som flera stora idrottsförbund varnat för i många år: matchfixning. Enligt Svenska fotbollförbundet har en enskild spelare erbjudits ett par miljoner kronor för att medverka till matchfixning under en enda match. Och då finns förstås någon som skulle tjäna betydligt grövre pengar än så om spelaren hade medverkat. Med tanke på att det under en enda match i division 4 spelas för 13 miljoner kronor, förstår man att det finns mycket att vinna på att manipulera resultat så att det passar ens betting. Och i Svenska fotbollförbundets egna utredningar om misstänkta matchfixningar har man sett kopplingar till vissa kriminella nätverk.²⁴ Men polisen avvecklade för några år sedan sin aktionsgrupp mot idrottsrelaterat våld så några särskilda polisiära resurser läggs inte på att beivra den här typen av verksamhet.

Det svarta blir vitt

Varje år tvättas enorma summor i det svenska finansiella systemet. År 2019 uppskattades siffran till 130 miljarder kronor.²⁵ För att tvätta vinster från narkotikaförsäljning, storskaliga bedrägerier och annan vinstgivande brottslighet används en rad olika upplägg. Att sätta in större summor på konton hos spelbolag är ett sätt.²⁶ Ett annat är att köpa en bostadsrätt och lägga en stor del av insatsen kontant, för att sedan betala av det banklån som tagits genom att göra en rad större avbetalningar. Eller varför inte skapa skenanställningar och falska inkomstuppgifter i ett bolag och tvätta narkotikapengar den vägen? Och sedan använda dessa falska uppgifter för att få ut krediter från banken.²⁷ Ja, sätten att göra det på är oräkneliga om man bara har lite fantasi. Och extra hjälp på traven får den med de rätta kontakterna. Gärna en pålitlig bankman, mäklare eller revisor.

Att Ryssland och den övriga ryskspråkiga gemenskapen är högst involverad i den penningtvätt som sker i Sverige är högst oroväckande. Nätverk av hundratals företag används som brottsverktyg i avancerade penningtvättsupplägg där hundratals miljoner kronor förs via svenska banker utomlands. Företagen genererar även omfattande brottsvinster genom bedrägerier och andra grova ekobrott. Brottsuppläggen har det gemensamt att de har en bas bland den rysktalande organiserade brottsligheten. Det framgår av en färsk analys från Finanspolisen.²⁸

För att bekämpa den omfattande penningtvätten räcker det förstås inte att lagföra dem som utför det smutsiga jobbet. Än viktigare är att de aktörer som används för penningtvätt ser till att förhindra att deras verksamhet utnyttjas. Att lyckas med det är att arbeta brottsförebyggande på riktigt. Men då krävs stor medvetenhet i många branscher för att identifiera varningstecknen och agera i tid. Här behöver kunskap spridas på bred front.

Därutöver krävs en effektiv tillsyn. Så är tyvärr inte fallet idag, enligt en färsk rapport från Riksrevisionen. Den som idag vill tvätta sina kriminella intäkter vita stöter inte på särskilt stora hinder. Regeringens styrning av systemet för penningtvättstillsyn är svag och det följs heller inte upp om tillsynen verkligen bidrar till att begränsa de kriminellas möjligheter att tvätta pengar. Vi vet alltså idag inte ens om de myndigheter som är satta att sköta tillsynen har de befogenheter som krävs för att lyckas med sin uppgift.²⁹

Kriminella samarbeten i ständig förändring

Den kriminella arenan av idag är mångfacetterad och präglas av oväntade samarbeten och allianser, där lojaliteter snabbt kan skifta. Det finns t.ex. en allt större överlappning mellan mc-gängen och de s.k. förortsgängen, både vad gäller medlemskap och affärsförbindelser. Mc-gängen är särskilt aktiva i olika samarbeten och fungerar ofta som "bryggor" mellan kriminella miljöer. På så sätt delas information och utbyts tjänster.³⁰ Och internationella brottsyndikat kan samspela med nätverk, där man även kan blanda in experter som gömmer sig bakom legala fasader. Den gemensamma nämnaren för alla inblandade är avsikten att öka sitt kapital, i både pengar och makt.

Avancerad brottslighet som genererar enorma intäkter har det senaste decenniet expanderat kraftigt i Sverige. Men även om denna brottslighet tagit sig nya former och hittat nya lönsamma inkomstkällor är det inte fråga om något helt nytt fenomen. Mc-gängen är etablerade sedan flera decennier tillbaka och redan för 15 år sedan greps ensamglaren Mauritz Andersson med kokain värt fyra miljarder kronor i lasten. En narkotikasmuggling, där Jonas Falk, en för polisen välkänd figur, fanns bland de åtalade, men friades. Det som utspelade sig då ger dock fortfarande eko i Stockholm, när handgranater hittas i Gamla stan och det sprängs på Östermalm, i försöken att pressa en känd affärsman på stora pengar.³¹ Att det i samma härva väcks åtal mot en advokat och en företrädare i ett bolag som ska ha använts i utpressningsför sökandet åskådliggör hur den grova kriminaliteten idag kan se ut.³²

Skjutningar av unga utförare sticker ut

År 2023 dödades 53 personer i totalt 363 konstaterade fall av skjutningar i Sverige. Det kan jämföras med siffran 17 dödsskjutningar bara dryga decenniet tidigare, år 2011.³³ Men det är inte bara antalet dödsskjutningar som sticker ut. Det är även hur skjutningar och sprängningar går till. För idag riktas inte våldet bara mot rivaler i den kriminella världen. Även deras anhöriga hamnar i skottlinjen. Det kan rent faktiskt räcka med att du har samma efternamn som den angriparen vill åt, för att du ska väljas ut som offer. Den här typen av våld drabbar nu många som helt saknar koppling till kriminalitet, när skjutningar och sprängningar sker på allmän plats eller i bostadsområden där invånare har rätt att känna sig trygga. Det här bidrar till en känsla av otrygghet som sprider sig i vårt samhälle, nästan oavsett var i landet man bor.

De senaste årens våldsamma utveckling har dessutom fått oss att lägga ytterligare ett förfärligt begrepp till vår vokabulär: barnsoldater. En nyhet om att en skjutning eller sprängning har ägt rum följs nu inte sällan av information att polisen gripit en 15-åring, en 14-åring, en 13-åring på platsen. I takt med att straffen för grova brott har höjts för tonåringar som är straffmyndiga kan vi se en tendens att allt yngre personer anlitas som utförare. Unga människor som kan resa till brottsplatsen från en helt annan del av landet. I flera fall ungdomar som tidigare varit okända av polisen, som framför skärmen lockats av flashiga bilder, glorifierat våld och en, för en ung person, ansevärd summa för att utföra ett dåd. Och där gränslandet blir alltmer diffust mellan att vara förövare eller brottsoffer.³⁴ Det här händer idag i familjer där föräldrarna gjort allt i sin makt för att deras barn ska få stöd och hjälp i tid.³⁵ Trots föräldrarnas ansträngningar kan deras barn värvas som soldat att utföra uppdrag åt gängen. Samtidigt som uppdragsgivaren kan sitta på varmare breddgrader med en drink i ena handen och mobilen i den andra för att följa hur "lyckad" utgången blir.

Olyckligt hopp i kurvan vid polisreformen

Som nyss nämndes har dödsskjutningarna i Sverige ökat dramatiskt under det senaste decenniet. Den största ökningen skedde i mitten av 2010-talet, dvs samtidigt som polisen genomförde sin stora omorganisation. I en Brå-rapport kommenteras detta samband.³⁶ Bl.a. uttalar sig en polisanställd i Stockholm som menar att Vi [polisen] tappar kanske två år här, där de organiserar sig och där de [kriminella nätverken] rekryterar och tjänar en jättemassa pengar, där de sen ser att de måste använda våld för att försvara sina kapital och sina områden. I samma rapport framgår av intervjuer med poliser att man i stort sett fick börja om på noll och bygga upp en ny organisation efter år 2015. Det konstateras att erfarenhet och kunskap gick till spillo och att det fick återverkningar på hur brottsligheten utvecklades under de närmsta åren efter omorganisationen.

Polisen måste självklart vara närvarande lokalt, oavsett om det är i en bruksort, en förort, i glesbygd eller i storstad. Det här är helt centralt för att lyckas i det brottsförebyggande arbetet. Men även för att lyckas i brottsbekämpningen, eftersom lokal polisen närvaro skapar både lokalkännedom och förtroende hos de boende i området, något som är avgörande för att nå framgång i brottsupplärning. Tyvärr har ambitionerna i den stora polisreformen, att sätta det lokala polisarbetet i centrum, inte lyckats. Det är beklämmande att endast 22 av 94 lokalpolisområden år 2023 levde upp till kravet på minst en polis per 5 000 invånare.³⁷

Även om Polismyndigheten alltsedan 2015 fått utökade resurser, fler verktyg och kämpat för att åter få på plats en fungerande organisation är upplärningen av brott fortfarande inte tillfredsställande. Det krävs nya insikter och en ny strategi för att möta det svenska tillståndet. Där fler myndigheter och aktörer arbetar mot de organiserade kriminella och sätter dit

fler brottslingar. Det gäller samtliga brott – från de grövre våldsbrotten men även för mängdbrottsligheten och då inte minst för den brottskategori som ökat lavinartat under det senaste decenniet: bedrägerierna.

Bara i Sverige kan du googla dig till ditt offer

Sverige är helt unikt i världen på ett område. Vi har en offentlighetsprincip, som vi med rätta är stolta över. I och med samhällets digitalisering har myndighetsbeslut och övriga handlingar blivit mer lättillgängliga än någonsin, och det är bra för såväl enskilda som för samhället och demokratin i stort. Men samtidigt har tillgängligheten gjort våra personuppgifter till ett av de viktigaste verktygen för kriminella nätverk.

En del av offentlighetsprincipen innebär nämligen att uppgifter om ålder, boende, inkomst, fordonsinnehav, bolagsengagemang, beskattad inkomst m.m. är helt tillgängliga för alla.

Och när allt fler sådana uppgifter, så som skett under de senaste åren, samlats och systematiserats i privata databaser, är det oerhört enkelt för den som vill kartlägga potentiella brottsoffer. Den möjligheten har varit en guldgruva för allt ifrån stöldlighor som åkt runt på landsbygden och strategiskt plockat dyrbar GPS-utrustning ur lantbruksmaskiner, till storskaliga bedrägerier mot äldre och utpressningsliknande upplägg mot företagare. Denna öppenhet har även gjort det enkelt att i den kriminella miljön kartlägga rivaler och deras familjemedlemmar, samt vittnen och andra aktörer inom rättsväsendet. Så sprids oro och rädsla i samhället när du, oavsett var du bor, kan vakna av en knall och en skakning i huset, för att någon i samma portuppgång har "fel" efternamn. Eller för att en 13-åring har googlat fel, och blandat ihop dig med någon annan.

Till följd av hur vi tillämpar vår offentlighetsprincip har vi alltså gjort det betydligt mer lukrativt att begå grov brottslighet i Sverige än i andra länder i Europa. Lägg därtill att vi legat i framkant i användningen av digitala tjänster. Stora delar av bankernas verksamheter sker idag digitalt och därmed har risker förskjutits från bankerna till deras kunder. Förr måste bankrånare ta sig till ett bankkontor för att komma åt kundernas pengar – idag räcker det med en underskrift med bank-ID över telefon.

När den som så önskar kan få ut hela ditt personnummer blir systemet med bank-ID extra sårbart. För den förslagne är det inte svårt att kontakta offret och under samtalet se till att ladda ner ett bedrägligt bank-ID i offrets namn. Och sedan är det fritt fram att använda detta bedrägliga bank-ID till sådant som att teckna lån. Att bank-ID kommit att godtas som legitimation, trots att det inte finns något som visar vem som finns bakom detta ID, är en uppenbar sårbarhet i vårt samhälle.

Här har inte bankerna på ett tillfredsställande sätt mött riskerna med den nya digitala miljö de varit med och byggt upp – något vi ser i den kraftiga ökningen av antal bedrägerier. Rent faktiskt har bankerna, som vi gett förtroendet att

vaka över våra ekonomiska tillgångar, låtit bli att ta sitt fulla ansvar. Och på så sätt har även bankerna bidragit till att i Sverige skapa en stor pengakran rätt in i den grova kriminella miljön.

Människan blir handelsvara

Bygg, transport, städ och restaurang. Det är högriskbranscher för förekomst av arbetslivskriminalitet, ett begrepp som omfattar såväl skatteundandragande upplägg som utnyttjande av arbetskraft. I båda fallen tar förstas konkurrensen skada, och seriösa aktörer riskerar att slås ut. När det sker med offentliga medel bidrar stat och kommun till att dra undan mattan för de seriösa företagen. Lägg därtill att viss arbetslivskriminalitet är direkt kopplad till våldsbenägen kriminalitet³⁸ så inser vi att det offentliga även bidrar till att finansiera det grova våldet i samhället. Att bygg är en riskbransch är särskilt oroväckande med tanke på att det i den branschen, av fullt legitima skäl, finns tillgång till sprängmedel. Men det blir ännu värre.

För bland de företag som ägnar sig åt arbetslivskriminalitet förekommer något som inte kan beskrivas på annat sätt än som modern slavhandel. Människor från f.d. Sovjetunionen eller Latinamerika som rest långväga för att arbeta i Sverige och tjäna pengar till familjen där hemma. Men livet här blir inte som de tänkt sig. När de väl anländer inhyses de i madrassboenden, kanske i en industrifastighet utan fönster och riktiga hygienutrymmen, tillsammans med många andra. De får sällan den lön de utlovats, kanske blir det inget alls kvar när arbetsgivaren gjort avdrag för mat och "husrum". Och höjer de rösten om lönen så blir arbetsgivaren hotfull. Det här har hänt, och det händer hela tiden i dagens Sverige. Vi får inte tillåta sådana företag att fortsätta verka. Deras företrädare måste ställas till svars, och människorna som utnyttjas måste få upprättelse. Det senare gäller förstas även i allra högsta grad de som utnyttjas i den sexhandel som bedrivs i Sverige. Vi ser en mycket oroande utveckling med ett ökat våld mot de som utnyttjas i prostitution.³⁹ Uppenbarligen görs för lite för att komma åt människohandeln.⁴⁰ Det är helt oacceptabelt.

Maffian åderlåter det offentliga Sverige

Det offentliga Sverige upphandlar för drygt 900 miljarder kronor per år, motsvarande 18 procent av vår BNP. Upphandlingarna omfattar allt ifrån städtjänster i polisens fikarum och hemtjänstföretag som besöker våra äldre, till fängelser och vägar som ska byggas. Största delen av den kakan står våra kommuner och regioner för. Med så många skattekröner i omlopp skulle man önska någon slags garanti för att pengarna rullar in till företag och personer som har rent mjöl i påsen. Tyvärr är det långt ifrån alltid fallet.

En upphandlande myndighet kan säga nej till en anbudsgivare om företrädare för bolaget har dömts för viss typ av brottslighet eller inte skött betalningen av skatter och avgifter. Men att kontrollera om det finns brottslighet eller misskötsel i bagaget är långt ifrån enkelt. Dessa uppgifter är inte lättillgängliga och vissa går över huvud taget inte att få del av. Och oavsett hur väl kontrollerna utförs före tilldelningen av ett kontrakt – vad händer efteråt? Överlåts

verksamheten till en ny ägare kanske? Möjligen en som är inne i en mycket aktiv brottskarriär. Idag kan sådant ske utan att myndigheten har den blekaste aning om saken.

Men problemet är större än så. När stora infrastrukturprojekt upphandlas anlitar huvudentreprenören i sin tur en rad underentreprenörer. De kan vara riktigt många. Och vem kollar upp dem? Sällan den som upphandlar. Det här skulle kunna få ödesdigra konsekvenser. I en granskning av byggbranschen framkom att ett bolag företräddes av en man med starka kopplingar till den ryska maffian.⁴¹ Om ett sådant bolag kontrakteras i ett bygge av ett av våra nya fängelser, då – om inte förr – bör man bli orolig på riktigt. Och varnings-signaler har ljudit ett tag. I en rapport från FOI framgår att det år 2022 fanns 128 företag i Sverige som kan kopplas till Ryssland. Den bransch där företagen förekommer mest är byggbranschen. Och under senare år har dessa bolag vunnit offentliga kontrakt vid åtminstone 45 tillfällen.⁴²

I augusti 2023 tog regeringen emot ett betänkande med förslag som verkligen skulle göra skillnad för att få kontroll på leverantörerna.⁴³ Men Tidöregeringen har uppenbarligen valt rälsbussen istället för snabbspåret för att omsätta just det betänkandet till konkreta lagförslag. Kan det vara så att visitationszoner låter tuffare än leverantörskontroller? Trots att det senare är betydligt mer effektivt för att slå mot den maffia vi har i samhället idag och där risken nu finns att de bygger våra vägar och fängelser.

Kontroller för att värna tilliten

Sverige har länge präglats av tillitsbaserade system, där myndigheter oftast godtar de uppgifter som lämnas och baserar sina beslut på dem. För den som vill åtnjuta en förmån från det offentliga har det många gånger räckt med att lämna uppgifter "på heder och samvete". Myndigheternas uppdrag har uttalat varit att ge hög service, med snabba beslut, där kontroller och uppföljningar fått stå åt sidan. Det här har kriminella för länge sedan upptäckt och de använder systematiskt falska eller manipulerade intyg och handlingar i kontakt med våra myndigheter. Varningsklockorna borde ljuda högt när det gått så långt att en mc-topp med hjälp av fejkade utbildningsintyg lyckas få anställning i en kommun.⁴⁴

Dessutom hindras möjligheterna till effektiva kontroller av att våra myndigheter ofta inte tillåts dela information. En snårig och långt ifrån ändamålsenlig sekretesslagstiftning sätter käppar i hjulet. Det här har myndigheter flaggat för i många år, och här finns mycket att göra för att få till fungerande samverkan och kontroller.

Särskilt sårbara för påverkan är våra kommuner. Det är där den största delen av välfärdsresurserna fördelas. Och där fattas viktiga beslut som rör ekonomisk verksamhet, som markexploatering och utskänkningstillstånd. Samtidigt finns geografisk och social närhet mellan tjänstemän och medborgare. Och få oberoende kontrollmekanismer.⁴⁵

Det är viktigt att de som bor och verkar i Sverige har tillit till våra myndigheter och tillit till varandra. För att värna den tilliten kan vi inte tillåta att kriminella kallsinnigt utnyttjar sårbarheter i våra system för egen vinning. När vi ser det hända måste vi vara beredda till omprövning. I en globaliserad värld där Sverige lockar med stora utbetalningar från det offentliga och med många stora offentliga kontrakt att slåss om är det inte hållbart att hålla fast vid en tillitsbaserad modell. Vi behöver ändra synsätt vad gäller uppföljning och kontroll, ett paradigmskifte rentav, så att sunda företag kan blomstra och föreningar som menar allvar med sina projektansökningar får genomdriva det de vill.

I det 63-sidiga avtal som hösten 2022 tecknades på Tidö slott finns ett långt kapitel med rubriken "Kriminalitet". I det kapitlet lyser åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten, mot infiltration och korruption, mot den omfattande arbetslivskriminaliteten helt med sin frånvaro. Trots att det är den som göder de skjutningar och sprängningar som plågar Sveriges invånare idag.

Slutnoter

- 1 Expressen 2023-10-06 *Polisens larm: Infiltreras av gängkriminella* och Dagens Nyheter 2024-11-30 *Kvinna på polisens underrättelsetjänst höll sig undan rättegång*
- 2 SVT 2023-12-14 *Anställd vid tingsrätt läckte hemliga uppgifter till kriminell – döms till fängelse*
- 3 SVT 2024-02-29 *Kraftig ökning av misstänkta fall av infiltration inom Kriminalvården*
- 4 SNS, Företagare och konsumenter mot maffia – lärdomar från Italien (november 2024)
- 5 Sesam, Myndighetsgemensam rapport om brottslighet i hamnar (mars 2024)
- 6 Dagens Industri 2024-05-19 *Hamnanställd dömd till fängelse: "Jag styr killarna"*
- 7 Brå-rapport 2024:2 *Möjliggörare för kriminella nätverk*
- 8 Ekobrottsmyndigheten, Historikbolag som brottsverktyg (april 2024)
- 9 Stockholms handelskammare, Kriminella entreprenörer – en studie av den organiserade brottslighetens kopplingar till näringslivet (januari 2024)
- 10 Betänkande 2024/25:CU3
- 11 Dagens Nyheter 2024-10-10 *Gängen utpressar krögare – som väljer tystnaden*
- 12 Möte med företrädare för Taxi Stockholm hösten 2024
- 13 Polismyndigheten, Den kriminella ekonomin (september 2024)
- 14 Polismyndigheten, Myndighetsgemensam lägesbild organiserad brottslighet (juni 2023)
- 15 Polismyndigheten, De organiserade bedrägerierna (december 2021)
- 16 Polismyndigheten, Brottvinsterna för bedrägeribrottsligheten 2023
- 17 Polismyndigheten, Lärdomar av Encrochat – Analysprojekt Robinson (maj 2021)
- 18 Dagens Industri 2024-06-20 *Matjättar i avtal med flera granskade bärföretag*
- 19 Aktuell Hållbarhet 2022-09-22 *Anonym polisanställd: Kriminella tjänarhundredatal miljoner på illegal avfallshandel*
- 20 SR 2024-11-29 *P4 avslöjar: Skjutning kan kopplas till stulen frityrolja*
- 21 SOU 2024:32 *Åtgärder mot mervärdesskattebedrägerier*
- 22 Dagens Nyheter 2024-10-16 *Bedrägerierna har kostat staten fem miljarder – expert varnar för nästa våg*
- 23 Brå-rapport 2022:1 *Välfärdsbrott mot kommuner och regioner*
- 24 Möte med företrädare för Svenska fotbollförbundet hösten 2024
- 25 Polismyndigheten, Nationell riskbedömning av penningtvätt och finansiering av terrorism i Sverige 2019
- 26 Dagens Nyheter 2024-11-19 *Spelbolagen vill öka samarbetet med Finanspolisen*
- 27 Dagens Industri 2024-01-29 *Knarkrazzia avslöjade lånebluff i SEB*
- 28 Finanspolisen, Penningtvätt i brottsnätverk i rysktalande miljö (november 2024)
- 29 RiR 2024:8 *Statens tillsyn för att motverka penningtvätt*
- 30 Stockholms handelskammare, Kriminella entreprenörer – en studie av den organiserade brottslighetens kopplingar till näringslivet (januari 2024)
- 31 Dagens Nyheter 2024-11-30 *Utpressarna ville ha 100 miljoner – inom fem dagar*

- 32 Åklagarmyndigheten, pressmeddelande 2024-09-05
- 33 Statistik från Brå och Polismyndigheten
- 34 Dagens Nyheter 2023-10-17 *14-åriga Layth hittades mördad – vad var det som hände?*
- 35 Omni 2024-11-26 *Pernillas son blev bombmakare: "Inte bara uppfostran"*
- 36 Brå-rapport 2024:7 *Ökningen av skjutvapenvåld i Sverige*
- 37 Företagarnas rapport *Brott mot företagare 2023*
- 38 Ansvar Säkerhet, *Arbetslivskriminalitet – ett hot mot god produktivitetstillväxt (januari 2024)*
- 39 Polismyndigheten, *Människohandel för sexuella och andra ändamål. Lägesrapport 24*
- 40 Delegationen mot arbetslivskriminalitet, *delbetänkande 2024:14*
- 41 Ansvar Säkerhets årsrapport om arbetslivskriminalitet 2022
- 42 FOI, *Ryska investeringar och ekonomiska intressen i Sverige (december 2022)*
- 43 SOU 2023:43 *En samordnad registerkontroll för upphandlande myndigheter och enheter*
- 44 Helsingborgs Dagblad 2024-11-06 *Helsingborgs stad anställde före detta mc-president som socialsekreterare*
- 45 SNS, *Den sårbara staten. En forskningsöversikt om hur organiserad brottslighet påverkar stat och kommun (oktober 2023)*